

власного світосприйняття. Коли доросла людина з повагою ставиться до цінностей підлітка (як би вони не змінювались з віком), тим самим вона навчає його поважно ставитись до власних бажань та прагнень, адекватно оцінювати свої сили в досяганні мети, бути послідовним та терпимим до можливих ускладнень чи тимчасових поразок. Чим вищий рівень довіри в стосунках між матір'ю та підлітком, тим більше у останнього варіантів оцінювання найрізноманітніших життєвих ситуацій та способів вирішення виникаючих проблем. Адже, з огляду на незрілість психіки підлітка, проблемами між ним та дорослим можуть стати найпростіші обставини, і тоді сформовані попередніми роками навички стосунків щирої довіри приходять на допомогу.

Психологічне благополуччя, гармонійність стосунків матері та підлітка є запорукою формування його прагнень більш високого рівня, а також більш гармонійної та оптимістично-спрямованої реалізації цих прагнень. Стрімко пізнаючи непростий світ дорослого життя, підліток із психологічно надійної благополучної родини має значно більше шансів у порівнянні з однолітками винайти свій власний шлях і дотримуватись його.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика – Пресс, 1996. – 536 с.
2. Дарвиш О.Б. Возрастная психология. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 264 с.
3. Кологривова Е. І. Прагнення як один з чинників переживання особистістю суб'єктивного благополуччя // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наук. праць. – №3(5). – К.: Університет “Україна”, 2007. – С.456-463.
4. Кошкарова Т.А. Психологический анализ проблем детско-родительских отношений // Школа здоровья. – 2004. – №2. – С. 5-14.
5. Разумова А.В. Стили семейного воспитания и восприятие родителями своих детей // Вестник Московского университета. – 2000. – №1. – С.88-93.
6. Родители и дети: психология взаимоотношений / Под ред. Е.А. Савиной и Е.О. Смирновой. – М.: Когито-Центр, 2003. – 230 с.
7. Психология подростка: Учебник / Под ред. члена-корресп. – та РАО Реана А.А. – СПб.: Прайм-ЕВРО-ЗНАК, 2003. – 480 с.

8. Харламенкова Н.Е. Самоутверждение подростка. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2007. – 384 с.
9. Эммонс Р. Психология высших устремлений: мотивация и духовность личности / Пер. с англ.: – Под ред. Д.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2004. – 416 с.

Disclosure connection of personal aspirations of the adolescent with the relationship with his mother is carried out on the basis of theoretical analysis and analysis of study results. The general conclusions on the basis of the detailed qualitative and quantitative analysis of data are formulated.

Key words: personal aspirations, adolescent, family relations.

Отримано: 13.03.2010

УДК 159.922.2

Л.В.Кондрацька

Вплив психологічних особливостей особистості на професійне самовизначення майбутнього соціального педагога

Враховуючи з актуальність питання професійного становлення майбутнього спеціаліста, у статті аналізуються та формулюються деякі аспекти соціального, педагогічного та особистісного бачення даної проблеми. Їх висвітлення дозволяє акцентувати увагу на тих суперечностях і складних питаннях, які існують у процесі професійної підготовки студента.

Ключові слова: навчальний процес, особистість, професійне самовизначення, професійна самосвідомість.

Учитывая актуальность вопроса профессионального становления будущего специалиста, в статье анализируются и формулируются некоторые аспекты социального, педагогического и личностного видения данной проблемы. Их освещение позволяет акцентировать внимание на тех противоречиях и сложных вопросах, которые существуют в процессе профессиональной подготовки студента.

Ключевые слова: учебный процесс, личность, профессиональное самоопределение, профессиональное самосознание.

Соціально-економічні зміни в суспільстві призвели до необхідності здійснення адекватних змін у системі освіти. Не знижуючи вимог до обсягів і глибини засвоєння предметних знань, умінь, навичок випускників вузів, суспільство вимагає від майбутніх спеціалістів таких особистісних якостей, як ініціативність, активність, енергійність, комунікабельність. Держава все більш орієнтує тих, хто навчається, на вільний розвиток, на прояв творчості, самостійності, що, у свою чергу, підвищує конкурентоспроможність, мобільність майбутнього спеціаліста. Отже, основною метою сучасної освіти вважається виховання і розвиток компетентної особистості саме в такому розумінні.

Отже, проблема професійного самовизначення студентів набуває нового звучання на кожному етапі суспільно-економічного розвитку країни. Проблеми професійного самовизначення присвячені праці А.С.Макаренка, В.А.Сухомлинського, Е.А.Клімова, Б.Ф.Ломова, С.Н.Чистякової та ін. Дослідження з проблем самовизначення особистості проводили В.Ф.Сафін, М.Р.Гінзбург, Є.І.Головаха, В.І.Журавльов. Проблеми особистості і її самосвідомості досліджували А.Г.Асмолов, Т.І.Артем'єва, К.О.Абульханова-Славська, К.К.Платонов, В.В.Столін, І.І.Чеснокова, Є.В.Шорохова [1; 7]. Вагомий вклад в теоретичні і практичні проблеми професійного розвитку особистості внесли такі вчені: Г.С.Костюк, С.Д.Максименко, Ю.Л.Трофімов, М.С.Корольчук, В.Г.Панок, Н.І.Пов'якель, Н.Ф.Шевченко, Н.В.Чепелева та ін.

Потреба молодшої людини самовизначитися у різних сферах життя стає головною рушійною силою її подальшого розвитку. Тому професійне самовизначення слід розглядати не як окремий аспект особистісного самовизначення, а як цілісний інтегративний процес, у якому реалізуються основні життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, особистісного, соціального самовизначення. Професійне самовизначення як самостійне і незалежне визначення життєвої перспективи й вибір майбутньої професії – найголовніше завдання розвитку в юнацтві [3].

Отже, професійне самовизначення – це багатокomпонентний процес, що здійснюється протягом певного, іноді досить тривалого, періоду життя особистості і спрямовується внутрішніми чинниками її розвитку, в яких заломлюються об'єктивні зовнішні умови.

Профорієнтація традиційно посідає важливе місце в системі освіти й виховання, але нинішня система профорієнтаційної роботи в навчально-виховних закладах не відповідає вимогам сучасного життя. Вона відірвана від дійсних потреб і проблем молодшої людини,

оскільки зосереджена не на особистості і не на явищах її психічної реальності, а на комплексі заходів, що, як правило, є зовнішніми щодо особистості і здійснюються за досить неефективними схемами. Альтернативою може стати така психологічна концепція професійного самовизначення, яка розглядала б його як процес, де особистість виступає активним суб'єктом [4; 7].

Професійне самовизначення в контексті цілісного життя особистості може виступати як проблема духовна, психічна або соціально-психічна. Духовна сторона проблеми полягає в актах вибору, самопізнання й виявлення свого призначення, які є головними рушійними силами, що спрямовують розвиток особистості й визначають її долю. Психічна ж сторона самовизначення висвітлюється через складний комплекс відчуттів людини, особливості сприймання нею дійсності й систему відносин, що формуються в індивідуальному досвіді особистості й істотно впливають на її стосунки, дії, вчинки та рішення. Соціально-психічна сторона проблеми професійного самовизначення особистості виявляється в потребі визначення свого місця в людській діяльності і людських стосунках.

Загалом проблему професійного самовизначення, з точки зору її психологічного змісту, можна розглядати з трьох боків: як проблему самореалізації особистості, як проблему вибору та прийняття рішень і як проблему адаптації в широкому розумінні [2; 5; 6].

Самореалізація, на нашу думку, – це ствердження себе як неповторної особистості, втілення в життя індивідуальних цінностей, досягнення свідомої мети, реалізація й розвиток здібностей, що відбуваються у взаємодії особистості з навколишнім світом. Це виявлення внутрішнього через зовнішнє, потенційного – в актуальному. Професійна діяльність – основа індивідуальної самореалізації особистості. Реалізаційна спрямованість відбивається в ієрархічній структурі мотиваційної сфери особистості, виявляється в цілеспрямованих вчинках і поведінці, переживається на емоційному рівні як інтерес, захоплення, відчуття перспективи.

Усвідомлення потреби в самоактуалізації, як свідчить наш практичний досвід, виникає лише на певному рівні розвитку індивідуальності й пов'язане з досить високим рівнем її саморозуміння, внутрішньої інтегрованості та диференційності сприймання світу. Можемо також стверджувати, що незалежно від рівня усвідомлення цінностей кожна людина у вчинках і поведінці виходить саме з них, втілюючи в цих цінностях частку себе. Розширюючи знання про навколишній світ і про себе, набуваючи досвіду взаємин з ним, людина реалізує свій потенціал розвитку навіть тоді, коли не

має змоги передбачити або спланувати далекі перспективи цих процесів.

Індивідуальна самореалізація особистості, як правило, має дві сторони: інтернальну й екстернальну. Під інтернальною ми розуміємо внутрішні процеси усвідомлення й розвитку особистості як інтеграцію досвіду й “розгортання” її духовних та інтелектуальних потенціалів; а під екстернальною – самоактуалізацію особистості, тобто втілення нею в життя певних внутрішніх змістів через зовнішній акт і творчу активність. В інтернальному аспекті, таким чином, ключовим стає поняття розвитку, в екстернальному – актуалізації [2].

Як свідчить досвід, характер суб’єктивних труднощів особистості, пов’язаних з проблемами її самореалізації в процесі професійного самовизначення, великою мірою визначають специфічні характеристики її “Я-концепції”.

“Я-концепція”, або образ себе, як синтетичне утворення, як система усвідомлених елементів індивідуальності характеризується в кожному випадку певними якостями, наприклад, вона може бути цілісною або суперечливою, повною або фрагментарною, сталою або рухомою. Відомо, що первинні уявлення про себе формуються в людини в ранньому дитинстві в досвіді спілкування з найближчим оточенням. У дорослої людини самопізнання триває, але в більшості випадків її “Я-концепція” має досить сталі характеристики.

Найбільше впливають на професійне самовизначення такі якості особистості, як її саморозуміння і ставлення до себе, що виступають як інтегруючі функції когнітивного й емоційно-ціннісного компонентів “Я-концепції”. Неповне або хибне уявлення про себе, про свої індивідуальні властивості й можливості нерідко призводить до неправильного вибору, провокує невпевненість і сумніви в реалістичності своїх планів, істотно знижує відкритість людини для нового досвіду.

Саморозуміння як особистісна характеристика становить основу для розвитку особистості, визначає її здатність розв’язувати свої психологічні проблеми. Умовами розвитку саморозуміння особистості є не лише певний рівень її інтелектуального розвитку, а й гнучкість її самосприймання і відкритість новому досвіду.

Саморозуміння є поступовим розгортанням “простору свідомості” через охоплення нових змістів і реорганізацію сприймання певних сторін внутрішньої й зовнішньої реальності, внаслідок чого особистість досягає вищого рівня інтегрованості індивідуального досвіду, а отже, більшої цілісності, що сприяє гармонізації її життя, ефективнішому використанню своїх здібностей, успішній самореалізації в цілому і в професійній діяльності зокрема.

Професійне самовизначення як проблема вибору є однією з головних проблем практичної психології. У професійному самовизначенні особистості вибір може стати головною сферою, в якій людина потребує психологічної допомоги. Певний професійний вибір відкриває перед людиною шлях для її професійної самореалізації, спрямовує розвиток і формування її здібностей та інтересів, окреслює професійне й соціальне середовище, в якому людина стверджуватиме себе як особистість і як професіонал, надає певного напрямку головним подіям її життя [2; 4].

Людина сприймає вибір як важливий і відповідальний крок. Це цілком природно, оскільки він є переломним моментом будь-якої проблемної ситуації, породжується минулим і визначає майбутнє. Опинившись перед потребою вибору, людина перебуває в суб’єктивному просторі, з якого можливий рух у кількох напрямках.

Суб’єктивне відчуття “нестійкої рівноваги”, яке особистість майже завжди переживає в ситуації вибору, спонукає її до активного пошуку. Спостереження за прийняттям рішень свідчать, що цей пошук відбувається в двох напрямках. По-перше, це пошук основи, підходу до розв’язання проблеми, деякого стійкого положення, з якого можна було б “розвинути” ситуацію в цілому, оцінити свої можливості і свої дії, а також визначити орієнтири, які вкажуть напрям руху. По-друге, це саме вибір одного з рішень, які постають як можливі з погляду обраного підходу або позиції.

Хоча особистість переважно робить свій вибір цілком свідомо, проте певні глибинні механізми, що спонукають її до певного рішення, виявляються недосяжними для спостереження й аналізу, оскільки містять неусвідомлені елементи. Той хто вибирає, не завжди може раціонально обґрунтувати й логічно пояснити навіть свій результат, тобто свій вибір [1;6].

Ірраціональні складові у прийнятті рішень відчутні протягом усього пошуку, причому першу його сторону – орієнтаційну, яка ґрунтується, як правило, на інтуїтивному відчутті або неусвідомлених звичці, суб’єкт усвідомлює найменшою мірою. Орієнтаційна сторона в професійному виборі особистості може полягати у визначенні нею головних критеріїв для прийняття рішення та значущості професійної діяльності в її житті. Загальний підхід до розв’язання проблеми вибору може визначатися певними стійкими переконаннями та схильностями особистості, змістовними характеристиками її ціннісної спрямованості. Широта або вузькість цього підходу залежатиме, головним чином, від діапазону індивідуальної прийнятності й здатності розуміти ситуацію, передбачати перебіг подій. Коли основні позиції, з яких людині “зручно” і природно збагнути й

оцінити ситуацію, знайдено, перед нею постає проблема конкретного рішення і вибору. Психічні проблеми, які при цьому виникають, нерідко зумовлені внутрішніми конфліктами, неготовністю особистості через несформованість певних особистісних характеристик, “незрілість” ситуації, недостатнє її з’ясування або брак потрібної інформації зробити вибір.

З огляду на це, готовність особистості до вибору є певним її внутрішнім станом, що характеризується зрілістю особистісних структур і “зрілістю” комплексних чинників профорієнтаційної ситуації. Найважливішими ознаками готовності до вибору є, на наш погляд, усвідомлення особистістю факту наявності проблеми і її активна спрямованість на пошук засобів, потрібних для її розв’язання.

Розвиток особистості та її професійне самовизначення – плінні процеси. Тому прояв нових мотиваційних або нових чинників об’єктивної ситуації, в умовах якої розгортаються внутрішній і зовнішній пошуки, потребують узгодження всіх елементів індивідуальної профорієнтаційної ситуації, що є основою адаптаційних процесів на різних етапах професійного самовизначення і професійної самореалізації. Зміст адаптації полягає в пошуках форм і встановленні оптимального “режиму” функціонування цілісної особистості, чому сприяє узгодженість її ціннісно-сислової системи, системи потреб і здібностей з процесами, що відбуваються в довколишньому соціальному й професійному середовищі. В широкому розумінні адаптацію слід розглядати в трьох аспектах: конкретизаційно-ситуативному, соціально-ціннісному й операційно-інструментальному [5].

Конкретизаційно-ситуативний аспект адаптації ми розглядаємо як прояв змісту в конкретній профорієнтаційній ситуації, як оформлення індивідуального реалізаційного спрямування у відповідний професійний напрям, що можна представити також як “заломлення” індивідуально-сислової структури особистості в культурно-історичному полі людської діяльності. Це також формування й коригування індивідуального професійного плану, що відбувається з урахуванням особистістю своїх можливостей і характеристик конкретної ситуації.

Соціально-ціннісний бік адаптації особистості в ситуації професійного самовизначення виявляє себе в потребі таких форм і способів самореалізації, які б не суперечили її власному індивідуальному досвіду, її цінностям та інтересам, а були б прийнятними для неї і враховували вимоги, інтереси, цінності оточення, яке завжди перебуває на певному рівні розвитку і може або сприяти самореалізації особистості, або, навпаки, обмежувати її розвиток.

Соціально-ціннісний бік адаптації у професійному становленні полягає в проясненні і узгодженні мети, цінностей і уявлень особистості з метою, цінностями та уявленнями, що притаманні певній професійній групі і диктуються завданнями, котрі виконує даний професійний прошарок у системі соціально-економічних і культурних зв’язків у суспільстві.

Найбільш вивчено й широко висвітлено в літературі з проф-орієнтації операційно-інструментальний бік адаптації. Вона включає пристосування особистості до певних умов праці, професійну спеціалізацію, формування індивідуального стилю діяльності, встановлення міжособистісних стосунків у колективі. Особистість, її здібності, індивідуальні риси формуються, розкриваються і розвиваються в діяльності і спілкуванні з людьми в конкретних обставинах. Ми вважаємо, що операційно-інструментальне пристосування особистості значною мірою буде визначатися й регулюватися процесами, що відбуваються на соціально-ціннісному й конкретизаційно-ситуативному рівнях [3; 6].

Головними внутрішніми механізмами адаптації є коригування, перетворення і узгодження. Вони, в свою чергу, спираються на розвиток особистості, розширення й інтеграцію її досвіду самопізнання та досвіду взаємодії з навколишнім світом.

Отже, професійне самовизначення особистості – це складний багатокомпонентний процес, спрямований на вирішення людиною важливих питань самоактуалізації, здійснення вибору та знаходження свого місця в життєвому просторі. Підхід, що розглядає професійне самовизначення особистості як процес, дає змогу дослідити його перебіг у контексті індивідуального розвитку, розглянути його як поступальний рух, що відбувається у внутрішньому й зовнішньому виявах особистості та здійснюється через прийняття рішень, які спрямовують цей рух, а також через пошук оптимальних засобів реалізації цих рішень і коригування професійних планів у напрямку їх більшої реалістичності.

Останнім часом зростає кількість експериментальних досліджень, які присвячені вивченню різноманітних аспектів професійного становлення. Серед них важливим є питання щодо побудови програм цілеспрямованого впливу на формування позитивного ставлення студентів до себе та до майбутньої професійної діяльності. Основою такого позитивного ставлення виступає усвідомлений вибір професії, який базується на особистісній готовності до вибору професії.

Визначено, що у дослідженнях з проблеми професійного самовизначення майбутніх педагогів вивчаються особливості

розвитку професійних мотивів, інтересів, здібностей, спрямованості особливостей становлення “Я-концепції” майбутнього вчителя та його професійної самосвідомості в цілому. У роботах українських дослідників підкреслюється думка про те, що формування високого рівня розвитку всіх компонентів професійного самовизначення майбутніх педагогів можливе лише в тому випадку, коли студент є не пасивним суб’єктом педагогічних впливів викладачів, а займає активно-перетворюючу роль по відношенню до власної особистості з метою професійного самовдосконалення [4; 5; 7].

З метою виявлення впливу психологічних особливостей особистості на професійне самовизначення майбутніх соціальних педагогів ми провели дослідження на базі Харківського гуманітарно-педагогічного інституту. У дослідженні взяли участь студенти II-V курсів факультету “Педагогічної освіти”. Вибірка склала 84 особи.

Важливим компонентом професійного самовизначення майбутніх соціальних педагогів є структура та стійкість професійних мотивів особистості. Домінування внутрішніх (бажання працювати з молоддю, навчати, допомагати іншим людям в складних життєвих ситуаціях) чи зовнішніх (легка й чиста робота, тривала відпустка в літній період) мотивів вибору професії значною мірою зумовлює стійкість професійних намірів майбутніх фахівців, наявність у них прагнення до професійного саморозвитку.

Для виявлення професійно-педагогічної мотивації майбутніх соціальних педагогів ми використовували методiku “Самооцінка професійно-педагогічної мотивації”, адаптовану Н.П. Фетіскіним [8]. Згідно з результатами дослідження значна кількість опитуваних (58% студентів II-III курсів й 66% студентів IV-V курсів) має професійну потребу свідомо вивчати педагогіку та оволодівати основами педагогічної майстерності. З’ясувалося, що студентів, в яких визначається функціональна зацікавленість, значно менше: 26% студентів II-III курсів і 24% студентів IV-V курсів. Аналіз отриманих результатів показав, що показна зацікавленість виявлена у 16% студентів II-III курсів і 10% студентів IV-V курсів. Студентів, які байдуже ставляться до обраної спеціальності, дослідження не виявило.

Впевненість студентів у правильності вибору майбутнього фаху значною мірою ґрунтується на впевненості у власній придатності до обраної спеціальності, можливості стати в ній професіоналом високого рівня. Основою професійного зростання фахівця будь-якої галузі є наявність і рівень розвитку професійних здібностей. Для професії соціального педагога, на нашу думку, найбільш важливими є комунікативні, організаторські, педагогічні й творчі здібності. З

метою виявлення рівня розвитку комунікативних і організаторських здібностей майбутніх соціальних педагогів ми використовували тест КОС-2, розроблений В.В.Синявським та Б.О.Федоришиним [8]. До високого рівня розвитку ми віднесли студентів зі ступенем вираженості здібностей 70-100%, до середнього – 50-60%, до низького – менше 50%. Серед студентів II-III курсів з високим рівнем розвитку комунікативних і організаторських здібностей було виявлено 18% студентів. Більшість студентів (68%) мають середній рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей і 14% студентів – низький. Серед студентів IV-V курсів – 22% мають високий рівень комунікативних і організаторських здібностей, 66% – середній рівень, і 12% – низький.

За результатами подальшого дослідження, високий рівень розвитку комунікативних і організаторських здібностей мають студенти з вираженою й стійкою спрямованістю на психологічну або педагогічну професію. Більшість студентів як II-III курсів, так і IV-V курсів мають середній рівень комунікативних і організаторських здібностей, що, на нашу думку, зумовлюється як низьким рівнем професійної спрямованості студентів, так і недостатньою роботою вузу з метою розвитку професійних здібностей майбутніх фахівців. У цілому, упродовж професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів рівень комунікативних здібностей якісно підвищується як під впливом цілеспрямованої діяльності викладачів, так і в умовах стихійної комунікації студентів. Рівень організаторських здібностей майбутніх фахівців розвивається меншою мірою і у переважній більшості студентів є значно нижчим за рівень розвитку комунікативних здібностей. На нашу думку, це відбувається через недостатній досвід більшості студентів в управлінні колективом. Це зумовлює необхідність збільшення уваги в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до проблеми формування управлінських навичок та власного стилю професійної діяльності майбутніх фахівців.

Необхідною передумовою підвищення рівня професійної самосвідомості особистості є потреба індивіда в професійному саморозвитку й самовихованні. Наявність високого рівня сформованості такої потреби стимулює активність майбутнього фахівця з метою пошуку шляхів і засобів власного особистісно-професійного розвитку. Для виявлення рівня прагнення до саморозвитку майбутніх соціальних педагогів ми використовували тест “Рефлексія на саморозвиток” Л.Н. Бережнова [8]. Результати діагностування студентів II-III курсів і IV-V курсів не мають значних відмінностей. У переважній більшості студентів (64%) рівень прагнення до

саморозвитку є середнім, 24% студентів мають високий рівень, 12% – залишаються на низькому рівні.

Необхідною передумовою розвитку професійних здібностей майбутніх фахівців є наявність стійких професійних інтересів, бажання одержати якомога більше знань і практичних умінь за обраною спеціальністю. З метою виявлення особливостей структури професійних інтересів студентів ми використовували методику ДДО, розроблену Є.А. Клімовим [8]. Методика являє собою опитувальник, метою якого є виявлення переважаючих інтересів людини в одній з основних галузей професій. Автор виділяє п'ять таких галузей: професії, об'єктом яких є природа, людина, техніка, знакова система й художній образ.

Аналіз відповідей майбутніх соціальних педагогів показав, що інтереси значної частини студентів (72%) зосереджені в галузі “людина” і упродовж навчання кількість таких студентів зростає. Упродовж навчання інтереси студентів змінюються мало. Наявність незначної кількості студентів, професійні інтереси яких знаходяться поза межами обраної спеціальності, зумовлює необхідність поглиблення роботи вузу в напрямку корекції професійних інтересів, формування в студентів чіткого образу майбутньої професії, вміння розрізнати майбутню професію й захоплення і – відповідно – коригувати особистісні професійні плани.

Домінування внутрішніх професійних мотивів, наявність стійких професійних інтересів та досягнення високого рівня розвитку професійних здібностей є підґрунтям для формування нового інтегрального компоненту професійного самовизначення особистості – професійної спрямованості, під якою ми розуміємо побудову особистісно-професійних планів на основі обраної професії, стійке прагнення працювати лише за нею, навіть всупереч власному благополуччю. Рівень розвитку професійної спрямованості студентів ми досліджували за допомогою методики “Моя майбутня професія”, розробленої Дубровицькою Т.Д. [8]. Згідно з результатами дослідження, серед студентів II-III курсів 42% опитуваних мають високий рівень професійної спрямованості, 46% – середній, і 12% – низький. За термін професійної підготовки ці показники зазнають незначних змін: серед студентів IV-V курсів у 36% опитуваних виявлено високий рівень професійної спрямованості, у 56% – середній, і у 8% – низький. Домінуючими мотивами вибору професії у майбутніх соціальних педагогів є бажання допомагати іншим, вирішувати складні й нестандартні життєві ситуації.

Тому важливим питанням в контексті особистісної готовності є мотивація. Мотивація професійного вибору може бути обумовлена

зовнішніми причинами, впливом соціуму, близького оточення – екстρινсивна мотивація (Хекхаузен, 1986) або відповідати внутрішнім смислам та цінностям особистості – інтринсивна мотивація. Екстρινсивна мотивація може призвести до незадоволення обраною професією внаслідок орієнтації лише на зовнішні характеристики обраної професії. Інтринсивна мотивація сприяє якісному засвоєнню професійних знань та виступає основою успішної професіоналізації. Особистісна готовність характеризується вмотивованістю вибору (інтринсивна мотивація), що базується на основі знань про професію і професійну діяльність та на основі усвідомлення власних інтересів і мотивів з урахуванням відповідності особистісних характеристик вимогам професії.

Все сказане дозволяє зробити висновок, що особистісна готовність до вибору професії соціального педагога формується в умовах спеціально організованого навчання і включає такі показники:

1. Адекватне уявлення про зміст та характер майбутньої професії, знання вимог до особистості соціального педагога. Важливу роль в цьому відіграє власний досвід суб'єкта професійного самовизначення, наприклад: педпрактика, взаємодія зі шкільним психологом, участь в тренінгових формах роботи, спостереження за роботою соціального педагога. Ця інформація формує більш адекватний образ професії соціального педагога, адже базується на значимому особистісному досвіді.

2. Стійкий професійний інтерес, який виступає основою створення позитивної внутрішньої (інтринсивної) мотивації до оволодіння професією.

3. Наявність певного рівня сформованості професійно важливих якостей (комунікабельність як вміння встановлювати та підтримувати контакт, вміння слухати та розуміти іншу людину, емпатія як основа гуманістичної спрямованості, навички рефлексії, адекватна самооцінка, емоційна стійкість та суб'єктність).

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Баранова В.В., Зеленова М.С. Уявлення студентів про майбутній аспект їх особистісного і професійного самовизначення / В.В. Баранова, М.С. Зеленова // Психологічна наука і освіта. – 2002. – №2. – С. 28-41.
3. Головань Н.О. Формування професійних здібностей майбутніх фахівців / Н.О. Головань. – Вища школа, 1995. – 128 с.

4. Долинська Л.В. Особливості професійного самовизначення студентів педвузу подвійних спеціальностей / Л.В. Долинська // Психологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2(9). – Частина 2. – К.: Вид-во НПУ, 2000. – С. 148-155.
5. Долинська Л.В., Уварова Ю. Особливості професійного становлення майбутніх учителів / Л.В. Долинська, Ю. Уварова // Психологія: Збірник наукових праць. – Вип. 3(10). – К.: Вид-во НПУ, 2000. – С. 324-329.
6. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-на-Дону: Издательство Феникс, 1996. – 512 с.
7. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.
8. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – 2-е изд., доп. – М.: Психотерапия, 2009. – 544 с.

Based on the urgency of the issue of future professional development specialist, this article analyzes and formulates some aspects of social, educational and personal vision of this problem. Their coverage can focus on complex issues and contradictions that exist in the process of training student.

Keywords: learning process, personality, professional identity, professional identity.

Отримано: 2.02.2010

УДК 159.923

Я.О. Кохан

Неєдиність особистості індивіда

На основі відомих емпіричних даних показано неєдиність особистості індивіда, існування у психіці різних підособистостей і, навіть, особистостей. Для їх опису прийнято теорію особистості з трансакційного аналізу – структурний аналіз. Ряд положень останнього піддано ревізії, описано виправлену теорію.

Ключові слова: особистість, підособистість, его-стан, психологічна триада, мотивація, трансакційний аналіз, структурний аналіз.

На основе известных эмпирических данных показана неединственность личности индивида, существование в психике различных подличностей и даже личностей. Для их описания принята теория личности из трансакционного анализа – структурный анализ. Ряд положений последнего подвергнут ревидии, описана исправленная теория.

Ключевые слова: личность, подличность, его-состояние, психологическая триада, мотивация, трансакционный анализ, структурный анализ.

Для опису поведінки індивіда ми користуємося переважно поняттями, що відображають якісь окремі аспекти його внутрішнього світу; так, ми говоримо про темперамент, характер, інтелект тощо. Однак часом доводиться говорити про те, що всі ці різні аспекти психіки разом утворюють деяку інтегральну структуру, яка характеризує індивіда (і його поведінку) як ціле. “Особистість” якраз і є назвою для такої інтегральної структури.

На даний момент у психології не існує загальноприйнятої теорії особистості. Більше того, саме поняття особистості залишається доволі неясним. Оскільки ж воно має інтуїтивне походження, а не є чистим теоретичним конструктом, його неможливо заздалегідь уточнити, відтак його змістовна кристалізація може відбутися тільки в процесі побудови відповідної теорії. Інакше висловлюючись, концепт особистості і концепція особистості можуть бути прояснені й вибудовані тільки разом. Дана робота містить дослідження саме цього напрямку; присвячена вона фундаментальному теоретичному і практичному питанню – питанню єдності, єдиності і цілісності особистості індивіда.

1. Неєдиність особистості. При описі явища особистості головною тезою, яку підтримують чи не всі академічні дослідники, є твердження про єдиність і єдність/цілісність особистості індивіда (див. напр. [2, с. 670]). При цьому вказана теза не залежить від того, як трактується цілісність: розглядає дослідник її як тривіальність чи приймає холістичну теорію цілого, як чогось “більшого за суму власних частин”, він однаково може стверджувати, що у психіці спостерігається одне єдине утворення, яке можна назвати особистістю. І будь-які подальші уточнення природи виділеного явища переважно не впливають на головну тезу: особистість може трактуватися як простий перелік рис, як деяка структура з рис і зв'язків між ними, як інтегральна і незвідна властивість індивіда чи як холістична цілісність – прихильники цих різних трактувань однаково наполягають на єдиності особистості індивіда і на її завершеності та якісній своєрідності (цілісності) як явища.

У цьому питанні існує явний розрив між теорією і практикою, оскільки теза про єдиність і цілісність особистості давно спростована